

**ДО ПИТАННЯ ПРО МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ**

Досліджено питання забезпеченості фермерських господарств основними видами сільськогосподарської техніки. Проведено оцінку та запропоновано шляхи поліпшення сучасного стану технічної забезпеченості фермерських господарств.

Постановка проблеми

За роки ринкових перетворень в Україні фермерські господарства стали невід'ємною частиною багатокладного сільськогосподарського сектора, а також економіки країни в цілому. Однак, досвід функціонування фермерства в Україні не дає підстав для визнання цієї організаційно-правової форми господарювання як пріоритетної та перспективної. Найскладнішим і суперечливим стало питання матеріально-технічної оснащеності фермерських господарств. Ринкові механізми не спромоглися забезпечити конкуренції між виробниками матеріально-технічних ресурсів, їхніми постачальниками. Натомість, вони спричинили різке зростання цін на машини та обладнання, а також несвоєчасне їх оновлення. Проблема значно ускладнюється відсутністю коштів у фермерських господарствах для придбання технічних засобів виробництва. Тому, питання, пов'язані із забезпеченням фермерських господарств сільськогосподарською технікою, набувають наразі особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема технічної забезпеченості сільського господарства знайшла широке висвітлення в економічній літературі. Різні аспекти її розглядаються у працях А. І. Александрової, В. Г. Андрійчука, П. С. Березівського, П. М. Гарасима, В. П. Горьового, М. Г. Лобаса, Л. О. Мармуль, Г. М. Підлісецького, П. Т. Саблука, Г. В. Черевка, В. В. Юрчишина та ін. Питання ресурсної забезпеченості, зокрема, й технічної оснащеності саме фермерських господарств, є менш дослідженими. Окремі елементи цієї проблеми розглянуто у працях І. В. Коновалова, В. В. Липчука, М. М. Кропивка, В. Я. Месель-Веселяка, М. Г. Шульського, М. В. Шурика, Л. Б. Гнатишин.

Так, М. М. Кропивко відзначає, що стримуючим фактором розвитку фермерських господарств залишається недостатній рівень забезпеченості їх основними засобами виробництва, передусім, технікою. За таких умов

фермерські господарства приречені на ведення екстенсивного типу господарської діяльності [5].

На думку С. В. Долинського, при сучасних цінах на матеріально-технічні ресурси надзвичайно важко забезпечити всім необхідним тих, хто зважився на самостійне ведення фермерського господарства [3].

Проте, у цих роботах не завжди враховуються потреби фермерських господарств у техніці, з огляду на специфіку їх господарювання, відмінності за земельними розмірами, спеціалізацією тощо. Тому, на наш погляд, теоретичні та практичні аспекти цих питань потребують подальшого вивчення.

Об'єкти та методика досліджень

Об'єктом дослідження є процес формування рівня технічної забезпеченості фермерських господарств. Методичною і теоретичною основою дослідження є підходи, засновані на об'єктивних законах економіки та діалектичному методі пізнання, наукові праці і методичні розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, а також нормативно-правові акти. У процесі дослідження були використані такі методи: абстрактно-логічний, монографічний, системного аналізу, порівняльний.

Результати досліджень

Проблема технічної забезпеченості є однією з провідних у зміцненні позицій та збільшенні рівня конкурентоспроможності фермерських господарств. Саме цим стримується подальше нарощування ними виробничих потужностей та зміцнення конкурентної позиції на ринку. І це при тому, що менша площа землі в обробітку вимагає вищої інтенсивності використання як праці, так і капіталу. З цих позицій, однією з важливих особливостей сільськогосподарської техніки є її використання не лише для економії праці, часу та інших ресурсів, а й для максимального підвищення урожайності. Господарства, які краще забезпечені технікою, мають змогу ширше застосовувати весь спектр необхідних засобів і механізмів, вносити більше мінеральних та органічних добрив, якісно проводити догляд за посівами, скорочувати терміни посіву й збору врожаю тощо. У тваринницькій галузі технічні засоби та обладнання, на відміну від рослинництва, використовуються протягом усього року, саме тому меншим є вплив сезонності виробництва, природно-кліматичних чинників тощо [7].

Простежуються неоднозначні тенденції в динаміці основних показників розвитку фермерства України. Останніми роками спостерігалось деяке зменшення кількості фермерських господарств. У 2011 р. в Україні налічувалося 40965 фермерських господарств, що становить 94,37% порівняно з 2007 р. Натомість, збільшувалися площі використовуваних ними угідь, обсяги виробництва валової продукції сільськогосподарства. За період з 2002 по 2011 рр. у фермерських господарствах площа сільськогосподарських угідь збільшилася з 4198,9 до 4345,9 тис. га, а обсяги виробництва валової продукції сільськогосподарства (у співставних цінах) зросли майже вдвічі [9, 10].

Прогресивні зміни сформувалися за рахунок інтенсивного розвитку нечисленної групи потужних підприємств, які мають статус фермерських господарств. Однак, незначна кількість господарств, що здійснюють інвестиційну діяльність, загалом низький рівень вкладень у розширення виробництва, зокрема, у придбання технічних засобів, свідчать про існування низки проблем у розвитку фермерського руху [7].

Наразі основними питаннями, що постають перед фермерськими господарствами, є раціональне використання землі й підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Важлива роль у вирішенні цієї проблеми належить технічному забезпеченню як одному із факторів розвитку сільськогосподарського виробництва (табл. 1), адже технічне оснащення забезпечує безперервність і ритмічність технологічних процесів у виробництві продукції рослинництва й тваринництва.

Таблиця 1. Наявність техніки у фермерських господарствах України, од.

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. до 2007 р. в %
Тракторів, всього	32443	32576	32029	29254	31981	98,58
Комбайнів – всього	10860	10862	10675	9776	10580	97,42
у т.ч. зернозбиральних	8573	8734	8662	7743	8492	99,06
кукурудзозбиральних	434	402	371	344	331	76,27
кормозбиральних	638	571	551	558	560	87,77
картоплезбиральних	217	226	238	365	469	216,13
бурякозбиральних	998	929	853	766	728	72,95
Сівалок	15963	16157	15990	15453	16984	106,40
Жаток валкових	2834	2825	2848	2824	3068	108,26

Джерело: розраховано за даними [9, 10].

Дані, що наведені у табл. 1, свідчать про незначне зменшення кількості кукурудзозбиральних та кормозбиральних комбайнів у фермерських господарствах. Кількість зернозбиральних комбайнів практично залишається незмінною. Особливо спостерігається тенденція до зростання кількості картоплезбиральних комбайнів. Це, значною мірою, є свідченням зміни галузевої структури виробництва, адаптації фермерських господарств до кон'юнктури ринку. Проте, за останні роки відбулися й негативні зміни, які проявилися у зменшенні кількості бурякозбиральних комбайнів, що відображає зміни на ринку продукції буряківництва.

Наявність у фермерських господарствах сільськогосподарської техніки та її кількість наглядно відображають зміну їх виробничо-галузевої структури, а саме у напрямі звуження галузей сільськогосподарського виробництва. Через недостатню технічну забезпеченість фермерських господарств мають місце масові порушення оптимальних строків виконання технологічних операцій у

виробництві рослинницької і тваринницької продукції, спостерігається спад сільськогосподарського виробництва, низькою залишається його ефективність, незадовільним є фінансовий стан переважної більшості фермерських господарств, низькою – їх платоспроможність. Динаміка машинозабезпеченості фермерських господарств наведена у табл. 2.

Таблиця 2. Показники машинозабезпеченості фермерських господарствах України

Показники	Роки					2011 р. до 2007 р., %
	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	
Припадає тракторів на 100 га ріллі	0,8	0,78	0,77	0,70	0,76	95,0
Припадає комбайнів зернозбиральних на 100 га зібраної площі	0,43	0,38	0,37	0,36	0,38	88,4
Припадає комбайнів кукурудзозбиральних на 100 га зібраної площі	0,27	0,20	0,22	0,14	0,09	33,3
Припадає комбайнів картоплезбиральних на 100 га зібраної площі	3,01	3,01	2,90	3,61	3,58	118,9
Припадає комбайнів бурякозбиральних на 100 га зібраної площі	0,15	0,11	0,10	0,09	0,08	53,3

Джерело: розраховано за даними [9, 10].

Самостійно вирішити проблему технічного оновлення виробництва фермерські господарства не можуть через обмеженість своїх ресурсів. Тому, механізм формування забезпеченості фермерських господарств технікою передбачає використання комплексного підходу до вирішення цього питання через удосконалення фінансово-кредитних відносин, розвиток інтеграційних процесів в АПК та державного регулювання.

Наразі технічне оновлення фермерських господарств є можливим лише за умов стабільної державної підтримки. Фермерські господарства за рахунок низької платоспроможності не можуть власними силами забезпечити нарощування технічної оснащеності виробництва. Наявна техніка характеризується великим фізичним зносом, знижується її технічна готовність. Тому, фінансова підтримка має бути зорієнтована на стимулювання аграрного

виробництва і надаватися, передусім, товаровиробникам, які забезпечують ефективне використання наявних ресурсів [2].

Відхилення показників машинозабезпеченості фермерських господарств України від нормативних даних відобразимо на рис. 1.

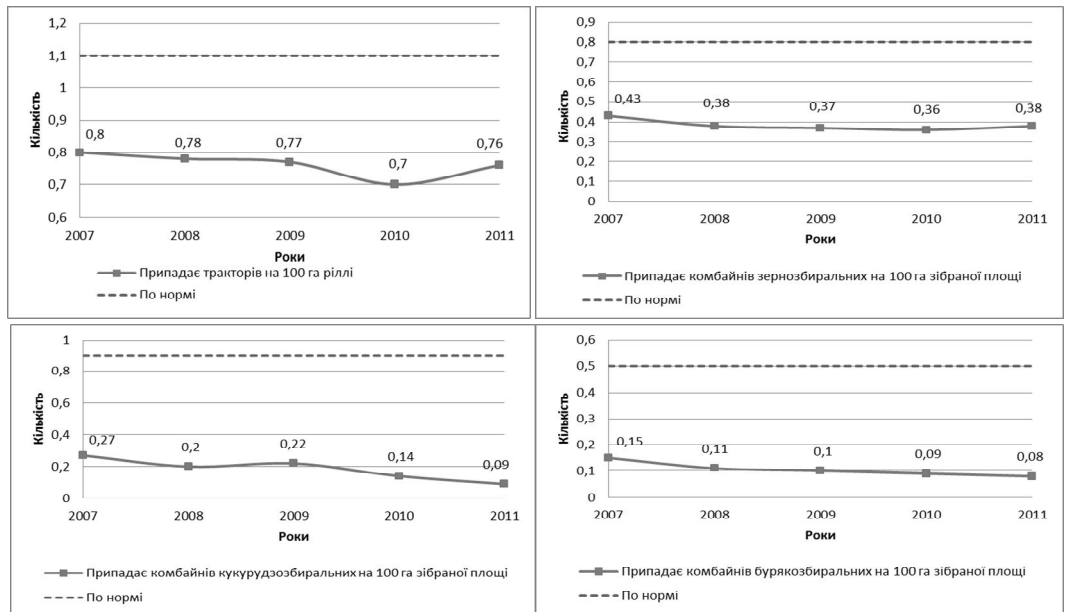

Рис. 1. Відхилення показників машинозабезпеченості фермерських господарств від нормативних даних

Джерело: розраховано автором за даними [8, 9, 10].

Аналізуючи дані діаграм, можна зробити висновок, що при наявності такої кількості техніки та знарядь фермерським господарствам поки що не доводиться розраховувати на підвищення ефективності виробництва основних видів сільськогосподарської продукції та одержання високих фінансових показників їх виробничої діяльності. Відхилення показників машинозабезпеченості від нормативних даних [8] варіюються в межах від 27 % до -10 разів.

Для того, щоб створити високотоварне й ефективне господарство, необхідна техніка, яка задовольняє потреби та параметри структури фермерського виробництва і реалізується за цінами, що відповідають платоспроможності фермерів.

Через фінансову неспроможність фермерів та інших сільськогосподарських товаровиробників купувати нову техніку, заводи-виробники, втративши ринки збуту, не розширюють виробництво, не модернізують виробничі потужності.

Вони завантажені на 10–20 %, знос технічного обладнання досягає 70–80 %. Відставання вітчизняного машинобудування від зарубіжних аналогів енергетичних засобів, збиральних машин, комбінованих агрегатів сягає майже двох поколінь [1].

В умовах значного подорожчання сільськогосподарської техніки у багатьох зарубіжних країнах одночасно функціонують багато видів товариств міжгосподарського використання тракторів та інших сільськогосподарських машин і знарядь. У першій групі таких товариств техніка використовується на кількох фермах, а власник цієї техніки один. Основна ознака другої групи – користування машинами, що належать кільком власникам. Третя група – це підприємства для надання механізованих послуг, машини яких є джерелом прибутку на відміну від фермера, для якого вони – знаряддя праці [2].

Для вирішення проблеми придбання техніки, її обслуговування та підвищення ефективності використання у фермерських господарствах доцільно впровадити кооперацію фермерів. При організації кооперативу всі його члени можуть користуватися усім технологічним комплексом машин створеного об'єднання. Як зазначив М. М. Кропивко, спільне використання сільськогосподарської техніки та силового обладнання дозволить суттєво зменшити розміри амортизаційних відрахувань, витрати на оплату праці механізаторів, пального, ремонту і, отже, собівартість продукції при забезпеченні необхідного рівня технологічної дисципліни виробництва [6].

При низькому рівні інформованості фермерів щодо стану ринку техніки та можливих шляхів її придбання, зв'язок між фермерами і виробниками можна налагодити через дорадчу структуру. Метою створення дорадчої служби є надання фермерам та іншим сільськогосподарським товаровиробникам консультативних послуг – повної й достовірної інформації про найновіші науково-технічні досягнення, інноваційні проекти, ознайомлення з передовим досвідом.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Наразі рівень технічної забезпеченості фермерських господарств потребує вдосконалення та докорінного поліпшення. Це дозволить виконувати всі механізовані операції у кращі агротехнічні терміни та одержати додатковий економічний ефект. Результатом підвищення технічної забезпеченості фермерських господарств є зростання рівня їх плато- та конкурентоспроможності, прибутковості, ліквідності активів, економічного потенціалу, що забезпечить в майбутньому можливість формування власних джерел для інвестування.

Перспективним напрямом подальших досліджень є оцінювання машинозабезпеченості фермерських господарств, що надасть можливість отримати більш повний набір критеріїв для аналізу оптимальної виробничої структури цих господарств.

Література

1. Білоусько Я. К. Про бюджетну підтримку технічного переоснащення сільського господарства / Я. К. Білоусько, В. О. Питулько // *Агроінком*. – 2006. – №№ 3–4. – С. 2.
 2. Бурик А. Ф. Організація і функціонування фермерських господарств: навч. посібник / П. К. Бечко, А. Ф. Бурик, І. А. Бутило; за ред. В. О. Єщенко та А. Ф. Бурика. – К.: НІЧЛАВА, 2007. – 400 с.
 3. Долинський С. В. Фермерство у відродженні підприємницької діяльності / С. В. Долинський // *Економіка АПК*. – 2000. – № 1. – С. 34.
 4. Збарський В. К. Державна підтримка сільського господарства / В. К. Збарський, В. П. Горьовий // *Економіка АПК*. – 2010. – № 4. – С. 74–80.
 5. Кропивко М. М. Інвестиційна потреба фермерів у формуванні технічних засобів з урахуванням їх інтенсивного використання / М. М. Кропивко // *Агроінком*. – 2006. – №№ 3–4. – С. 36–37.
 6. Кропивко М. М. Розвиток матеріально-технічної бази селянських (фермерських) господарств / М. М. Кропивко // *Економіка АПК*. – 2003. – № 1. – С. 69–75.
 7. Прокопишин О. С. Технічна забезпеченість фермерських господарств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. е. н. / О. С. Прокопишин. – Львів, 2011. – 20 с.
 8. Сборник нормативных материалов на работы, выполняемые машинно-технологическими станциями (МТС). – М.: ФГНУ, Росинформагротех, 2001. – 190 с.
 9. Сільське господарство України за 2010 рік: стат. щорічник / Держ. комітет статистики України. – К., 2011. – С. 160-180.
 10. Сільське господарство України за 2011 рік: стат. щорічник / Держ. комітет статистики України. – К., 2012. – С. 162–182.
-
-